

УДК 94:[314.1(430):355.1]"1917/1945"

ЗАБОЛОТНЮК ВОЛОДИМИР,

здобувач, провідний науковий співробітник

науково-дослідного відділу (механізованих і танкових військ)

Наукового центру Національної академії сухопутних військ, м. Львів

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ В НІМЕЧЧИНІ (1918-1939)

У статті розглядається становлення української військової еміграції в Німеччині в міжвоєнний період. Доведено, що вона мала різне походження та різноплановий характер. Запропонована її класифікація за такими групами: українці, звільнені з таборів військовополонених; колишні військовики, які брали участь у національно-визвольних змаганнях 1917-1921 рр.; дезертири з польської армії, які не бажали служити у ворожих їм збройних силах. Автор показує, що в Німеччині військова еміграція не була чисельною й сконсолідованою, навпаки, колишні українські військовики творили окремі середовища, пов'язані з новим професійним статусом, різними політичними орієнтаціями чи участю у військових організаціях. Окремі з них, насамперед офіцери українських армій, гуртувалися навколо Павла Скоропадського, Євгена Петрушевича чи Євгена Коновальця й у різний спосіб були причетні до продовження національно-визвольної боротьби в еміграції в міжвоєнний період.

Ключові слова: військова еміграція; Осип Думін; Василь Кучабський; Євген Коновалець; Ріко Ярій.

Постановка та актуальність проблеми. Українська військова еміграція в Німеччині в міжвоєнний період у порівнянні з Чехо-Словаччиною чи Польщею не була чисельною, але саме там протягом 1918-1939 рр. перебували видатні діячі української революції. Вони мали серйозний вплив на розгортання українського національно-визвольного руху в Україні й поза її межами та становили кадровий резерв офіцерського складу національних збройних сил. Тому вивчення становлення української військової еміграції в Німеччині міжвоєнного періоду сприятиме глибокому розумінню воєнного аспекту національно-визвольних змагань та військової історії України ХХ ст.

Стан дослідження проблеми. Про діяльність українських військових діячів, які перебували в Німеччині, згадували у своїх монографіях Зиновій Книш [1], Симон Наріжний [2], Олег Павлишин [3], Микола Посівнич [4], Олег Стецишин [5], Еразмус Цеклер [6] та Михайло Швагуляк [7]. Важливий матеріал про діяльність військової еміграції знаходимо в працях істориків Польщі Яна Яцека Бруського [8] та Олександра Колянчука [9], німецького історика Франка Гольчевського [10]. Періодичні видання та публікації української військової еміграції в Німеччині розглянуто в дослідженні Надії Кулеші [11], бібліографічних дослідженнях Миколи Мартинюка [12], Валентини Передерій [13] та Богдана Романенчука [14].

Мета статті - висвітлити становлення української військової еміграції в Німеччині в 1918-1939 рр. та її формування в окремих середовищах.

Виклад основного матеріалу. Найпершими представниками української військової еміграції в Німеччині після завершення Першої світової війни були військовополонені колишньої армії царської Росії, звільнені з розташованих тут концтаборів. Частина з них із тих чи інших причин не бажали повертатися в Україну, а доб-

ровільно залишилися працювати на німецькій землі. Ряд військових Української Держави виїхали разом з німцями до Німеччини після антигетьманського повстання. До еміграції додалися також колишні вояки-українці, які втекли з польських таборів інтернованих чи втікачі з польської армії, які не бажали служити в польських збройних силах [2, с. 97-98].

Загальний масштаб військової еміграції в Німеччині був порівняно невеликим, і не всі емігранти мешкали в цій країні весь міжвоєнний період. Проте серед них було кілька яскравих постатей українського офіцерського штабу, які брали участь у національно-визвольних змаганнях в Україні. Про українську військовою еміграцію не можна говорити без імені гетьмана Павла Скоропадського - очільника Української Держави та її головнокомандувача. Після антигетьманського повстання в Україні він переїхав до Німеччини й поселився у містечку Ванзее біля Берліна на приватній віллі [3, с. 313].

На еміграції в Берліні проживав і ад'ютант П. Скоропадського полковник Гнат Зеленівський. Він організував тут на початку 1920-х рр. видавництво "Українське Слово" й був видавцем однойменного часопису [16, с. 837]. До Німеччини виїхав ще один прибічник П. Скоропадського - Іван Полтавець-Остряниця, генеральний писар Українського вільного козацтва (УВК) часів Української Держави [17, с. 55]. Серед офіцерів доби Української Держави в Берліні опинився підполковник Тиміш Омельченко - один із командирів "сірожупаників" [15, с. 310].

Із офіцерів Дієвої Армії УНР, які виїхали в еміграцію до Німеччини, кілька осіб були родом з Галичини. Революційні події 1917-1920 рр. спричинилися до їх діяльності в Наддніпрянщині, і вони були добре ознайомлені із ситуацією в обох частинах України. Найпомітніша постать серед них - Євген Коновалець. Він був одним з організаторів та командирів куреня Січових

стрільців (1917-1919), з 1921 р. - лідер Української військової організації (УВО), з 1929 р. - Організації українських націоналістів (ОУН). Унаслідок переслідування агентами спецслужб Польщі та більшовицької Росії, Є. Коновалець виїхав в еміграцію в грудні 1922 р., потім не раз змінював місце проживання. У Німеччині видатний український військовий та політичний діяч мешкав протягом 1922-1929 рр. [11, с. 282-283; 18, с. 373].

Один із військових побратимів Є. Коновальця - Юрій Кучабський, який також належав до керівництва УВО, щоб уникнути переслідувань з боку польської поліції, у 1923 р. переїхав до Берліна. У німецькій столиці він невдовзі закінчив університетські студії, захистив дисертацію й отримав ступінь доктора філософії. Мешкаючи на еміграції, В. Кучабський написав ряд важливих праць з історії української революції [11, с. 295; 19, с. 380].

Інший галичанин, колишній комендант коша Січових стрільців та член УВО Осип Думін, був змушений виїхати до Німеччини після того, як польська поліція 1924 р. арештувала у Львові діячку УВО Ольгу Басараб. Цей провал українського військового підпілля загрожував ширшими арештами його провідних діячів. Тому, за наказом керівництва УВО, Думін виїхав до Німеччини [20, с. 79]. За подібних обставин у Берліні опинився й сотник Сидір Чучман, котрий свого часу разом із Є. Коновальцем організував київські формації Січових стрільців [18, с. 387].

Серед вищого командного складу Дієвої Армії УНР на еміграції в Німеччині слід відзначити генерала Михайла Омеляновича-Павленка. Відомо, що колишній командарм Галицької армії відвідував німецьку столицю. У Берліні генерал займався громадською роботою [2, с. 98]. До Армії УНР належав і вояк Фастівського запасного полку армії Петро Кожевников [18, с. 372].

Колішній поручник української армії Іван Ільницький-Занкович став відомим у Німеччині тим, що в 1939 р. підготував й надрукував у видавництві "Бернард і Грефе" "Німецький та український летунський словник", який складався з близько 20 000 слів та більший за обсягом (40 000 слів) "Німецький та Український військовий Словник" [14, с. 14].

Із колишніх вояків Галицької армії до Берліна прибув сотник Евзебій Радик [3, с. 321]. Деякий час у німецькій столиці перебував поручник УГА Іван Рудницький.

Серед ветеранів УГА, які в міжвоєнний час перебували в Німеччині, були вояки, які народилися в Україні в німецьких рідинах. Наприклад, Ріхард Франц Маріян Ярій (Ріко Ярій), будучи німецького походження, зостався й активно діяв в українському середовищі. З 1918 р. належав до лав УГА. 1923 р. переїхав до Берліна разом із Є. Коновальцем. Очолював мережу ОУН у Німеччині [5, с. 436-437]. До середовища української військової еміграції в Німеччині безпосередньо належав уродженець м. Шпорнгау (Чехія) Йоган (Ганс) Куніш. Німець за походженням, він був отаманом Генерального штабу УГА, референтом артилерії, а згодом начальником штабу Першого Галицького корпусу. У Червоній українській галицькій армії став референтом артилерії штабу третьої бригади. Після поразки визвольних змагань в Україні переїхав до Відня, згодом потрапив до Берліна [Там само, с. 376]. Помітною постаттю серед галицьких німців був уродженець Львова Ганс Кох. Сотник Генерального штабу УГА виїхав на захід у 1921 р. Після захисту докторської дисертації працював спочатку на посаді професора університету у Відні. Пізніше переїхав до Східної Пруссії - у Кенігсберг [5, с. 373-374; 6, 8].

Для представників української військової еміграції

облаштування в Німеччині мало непростий характер. Економічна криза, яка спіткала країну після поразки в Першій світовій війні, супроводжувалася масовим безробіттям, соціальною та внутрішньополітичною напругою. На початках українських полонених та інтернованих, студентів-емігрантів у різний спосіб підтримували посольства Української Держави та УНР у Берліні, а також Українська військово-санітарна місія [21, с. 197-198]. Після того як у Берліні німецький уряд підписав з більшовиками угоду про поширення дії Раппальського договору на союзні з радянською Росією республіки, зокрема на Україну, Німеччина припинила офіційні контакти з УНР. Тому в березні 1923 р. представники українського посольства та місії виїхали з Німеччини [Там само, с. 41].

Фактично з самого початку перебування в Німеччині українські військові емігранти почали організацію національних структур. І. Полтавець-Остряниця на еміграції в Німеччині самостійно проголосив себе гетьманом й військовим отаманом Українського вільного козацтва. Самозванець-отаман розпочав створення Українського національного козачого товариства (УНКТ) в дусі німецького націонал-соціалістичного руху. Його діяльність особливо була помітна в Баварії [11, с. 52-56].

Найбільш активні з військових емігрантів об'єдналися в Берліні в 1921 р. у Союз українських старшин (СУС), до якого належали офіцери наддніпрянських армій та Галицької армії. Очолив Союз Кость Новошацький [2, с. 99]. Союз розпочав видання часопису "Військовий вісник", співробітниками якого були полковник Євген Коновалець, генерал Михайло Омелянович-Павленко, В. Пилипенко та ін. [12, с. 43].

У 1921 р. у Празі колишні офіцери армії УНР та Галицької армії утворили Українську військову організацію (УВО). Конференція в Оліві біля Данцига на початку зими 1923 р. реорганізувала УВО, створивши тимчасову Начальну команду в Берліні й Крайову команду у Львові. Тоді ж було остаточно відмежовано УВО від ЗУНР. Керівником став Є. Коновалець. О. Думін за наказом керівництва УВО виїхав до Берліна - він очолив розвідний реферат (відділ) [20, с. 79]. В оточення Є. Коновальця увійшов колишній офіцер Галицької армії Йоган Куніш, який став офіційним посередником між УВО і владою Німеччини [5, с. 376].

Представники української військової еміграції в Німеччині, які належали до УВО, стали серед інших співзасновниками й діячами Організації українських націоналістів (ОУН). Провід українських націоналістів (ПУН) очолив Є. Коновалець. У Берліні розташувався важливий осередок зовнішньополітичної пропаганди ОУН, яким керував колишній сотник УГА Ріко Ярій. Урешті він очолив мережу націоналістів у Німеччині [7, с. 319]. До ОУН перейшов також підполковник Тиміш Омельченко, який у 1937 р. очолив Українське національне об'єднання (УНО) - організацію, яка була під впливом націоналістів [15, с. 310]. Після трагічної загибелі в Роттердамі Є. Коновальця його наступником став бойовий побратим часів Української революції - полковник Андрій Мельник. Він прибув до Берліна на початку жовтня 1938 р. [Там само, с. 532]. Новообраний голова ПУН не мешкав постійно в німецькій столиці, але мав серйозний вплив на життя української громади.

Деякі українські офіцерів співпрацювали з еміграційним центром Євгена Петрушевича, який розпочав свою діяльність у Берліні восени 1923 р. Відомо, що з військовиків Галицької армії до його оточення належав сотник Евзебій Радик, підстаршина Дмитро Феркуняк, а також названий уже Йоган Куніш. Колишні га-

лицькі військовики, які на еміграції стали робітниками на промислових підприємствах Німеччини, належали до культосвітнього об'єднання "Воля" яке діяло під патронатом Диктатора ЗУНР [3, с. 321-324]. Через тактичні розходження з керівництвом УВО до табору Є. Петрушевича перейшов О. Думін, ставши пізніше одним з організаторів Західно-Української народної революційної організації (ЗУНРО); з 1930 р. він переїхав до Кенігсберга, де займався видавничою публіцистичною діяльністю [1, с. 242-244; 20, с. 79].

Українська військова еміграція в Німеччині провадила активне релігійне життя. Тут був осередок православної церкви. Віруючими греко-католиками спочатку опікувався о. Михайло Кіндій. Від 1924 р. до кінця Другої світової війни душпастирем був колишній вояк Української галицької армії о. Петро Вергун [3, с. 315].

У контексті становлення української військової еміграції в Німеччині необхідно звернути увагу на колишніх українських військовиків у місті Данциг (Гданськ). Перед Першою світовою війною це давнє польське місто Гданськ належало Німеччині. Місто мало порт і два кораблебудівні підприємства. Славилось воно і Вищою технічною школою імені кайзера Вільгельма II, яку засновано 1904 р. Її відомих професорів нерідко запрошували викладати до Політехніки в Берліні. Перша світова війна не зруйнувала місто. Польща на Версальській конференції домагалася від Антанти виходу до моря з Данцигом, портом, що історично та географічно належав до Речі Посполитої. Однак місто за складом населення було переважно німецьким. Відтак Конференція пішла на компромісний розв'язок питання. З Данцига та його околиць утворили Вільне Місто під опікою Ліги Націй. Місто перебувало в митному та господарському зв'язку з Польщею, але мало місцеву німецьку адміністрацію й право в'їзду до нього громадян Польщі та Німеччини. Тому Данциг був добрим місцем для навчання української молоді Другої Речі Посполитої. В'їзд не вимагав закордонного паспорта, а Вища технічна школа, яка була тоді дуже популярною серед молоді, мала добрі німецькі традиції [22, с. 23-24].

До Данцига прибували українські студенти, серед яких були колишні вояки Української галицької армії, яким було заборонено навчатися в університетах Польщі. Зокрема, це Корнило Кізик, Микола Фляк [Там само, с. 52], сотник української армії Олександр Згорлякевич [Там само, с. 370].

У роки революції в Данцигу був відкритий консулат УНР на чолі з полковником армії УНР Климом Павлюком. На своїй посаді він підтримував студентське товариство "Основа", фінансував культурні акції студентів, полегшував налагодження контактів із місцевим німецьким суспільством та адміністрацією міста. Після закриття консульства К. Павлюк заснував у місті торговельне підприємство "Негронт" і далі продовжував допомагати українським студентам і їх організаціям [Там само, с. 52-53].

Відомо також, що в Данцигу на еміграції перебував український генерал Василь Зелінський [Там само, с. 52]. За даними польського історика Я. Бруського, генерал переїхав з Польщі на територію Данцига разом із М. Омеляновичем-Павленком [8, с. 335]. Це підтверджує власноруч заповнена М. Омеляновичем-Павленком анкета, що зберігається в київському архіві: вона свідчить, що перед виїздом до Чехо-Словаччини, генерал перебував у Данцигу, Німеччині, Угорщині, Австрії, знову в Данцигу [23, с. 2]. У 1923 р. М. Омелянович-Павленко разом із консулом УНР у Берліні полковником К. Павлюком і його дружиною відвідав свято Листопадового Зриву, яке організувало в Данцигу укра-

їнське студентське товариство місцевої Політехніки "Основа" [22, с. 54]. Окрім того, відомо, що до Данцига приїздив Є. Коновалець. Душпастирську опіку над "данцингерами" здійснював парох Берліна о. Петро Вергун [Там само, с. 54].

Висновки

У підсумку відзначимо, що українська еміграція в Німеччині в 1918-1939 рр. мала різне походження та різноплановий характер.

За походженням її можна умовно розділити на три групи. Першу складали: українці, звільнені з таборів військовополонених колишньої російської армії, які з різних причин не повернулися в Україну. Другу - військовики армій УНР, Української Держави та Галицької армії, які виїхали в Німеччину після поразки національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. До третьої групи можна віднести дезертирів із польської армії, які не бажали служити у ворожих їм збройних силах. До української військової еміграції умовно можна віднести тих колишніх офіцерів української армії, які мали німецьке походження, але народилися в Україні. Вони виїхали в Німеччину, де підтримували зв'язок з українським визвольним рухом. У тісному зв'язку з еміграцією в Німеччині перебували колишні українські вояки, які мешкали на території Данцига (Гданська). У міжвоєнний час це місто мало статус вільного, але було під серйозним політичним впливом Німеччини.

У цілому військова еміграція в Німеччині не була чисельною й сконсолідованою. Натомість, перебуваючи тут, колишні українські військовики творили окремі середовища, пов'язані з новим професійним статусом, різними політичними орієнтаціями чи участю у військових організаціях. Окремі з них, насамперед офіцери українських армій, гуртувалися навколо Павла Скоропадського, Євгена Петрушевича чи Євгена Коновальця й у різний спосіб були причетні до продовження національно-визвольної боротьби в еміграції в міжвоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Книш З. ЗУНРО. Західно-Українська Національно-Революційна Організація. Історично-політичний нарис / Зиновій Книш. - Торонто : Срібна сурма, 1974. - 304 с.
2. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919-1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої) / Симон Наріжний. - К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. - 272 с.
3. Павлишин О. Євген Петрушевич (1863-1940). Ілюстрований біографічний нарис / Олег Павлишин. - Львів : Манускрипт-Львів, 2013. - 400 с., іл.
4. Посівнич М. Військово-політична діяльність ОУН в 1929-1939 роках / Микола Посівнич. - Львів, 2010. - 368 с., іл.
5. Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії / Олег Стецишин. - Львів : Часопис, 2012. - 480 с., іл.
6. Цеклер Е. Ганс Кох / Еразмус Цеклер. - Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2016. - 128 с.
7. Швагуляк М. Українська політична еміграція в Німеччині у 30-х роках ХХ ст. / Михайло Швагуляк // Українська еміграція. Історія і сучасність : матеріали міжнародних наук. конф., присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади / [упоряд. Ю. Ю. Сливка]. - Львів : Каменяр, 1992. - С. 316-334.
8. Bruski J. J. Petlurowcy. Centrum Państwowe Ukrainkiej Republiki Ludowej na wychodźstwie (1919-1924) / Bruski Jan Jacek. - Kraków : ARKANA, 2000. - 600 s.
9. Kolańczuk A. Ukraińscy generałowie w Polsce. Emigranci polityczni w latach 1920-1939. Słownik biograficzny / A. Kolańczuk. - Przemyśl, 2009. - 283 s.
10. Golczewski F. Deutsche und Ukrainer 1914-1939 / Frank

Golczewski. - Paderborn; München; Wien; Zürich : Ferdinand Schöningh, 2009. - 700 p.

11. Кулеша Н. М. Українська преса у Німеччині 1919-1945 рр.: формування та функціонування : [монографія] / Надія Кулеша ; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, Відділення "Науково-дослідний центр періодики". - Львів, 2009. - 344 с.

12. Мартинюк М. Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914-1939 рр.): матеріали до бібліографії / Михайло Мартинюк ; [передмова М. Вальо]. - Львів, 1998. - 298 с.

13. Передирій В. Видання "Червоної Калини" (1922-1939). Історико-бібліографічне дослідження / Валентина Передирій ; Національна академія наук України; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. - Львів, 2004 - 357 с., іл.

14. Романенчук Б. Бібліографія української книги в Великій Німеччині за час війни (вересень 1939 - грудень 1941) / Богдан Романенчук. - Львів ; Краків : Українське Вид-во, 1942. - 32 с.

15. Непогасний вогонь віри. Збірник на пошану полковника Андрія Мельника Голови Проводу Українських Націоналістів. - Париж : Націоналістичне Вид-во в Європі, 1974. - 763 с.

16. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали. - К. : Парламентське вид-во, 2008. - 928 с. + 16 с., іл.

17. Липинський Вячеслав. Архів. Т. 6: Листи Дмитра Дорошенка до Вячеслава Липинського / Східно-Європейський Дослідний Інститут ім. В. К. Липинського ; [ред. Іван Корвицький]. - Філадельфія, 1973. - 452 с.

18. Конгрес Українських Націоналістів 1929 р.: Документи і матеріали / [упоряд. В. Муравський] ; НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника; Центр досліджень визвольного руху. - Львів, 2006. - 420 с., іл.

19. Комариця М. Кучабський Василь-Дмитро / Марія Комариця // Українська журналістика в іменах / [за ред. М. М. Романюка]. - Львів, 1998. - Вип. V. - С. 379-381.

20. Дзьобан О. Думін Осип Олексійович / Олександр Дзьобан // Українська журналістика в іменах / [за ред. М. М. Романюка]. - Львів, 1997. - Вип. IV. - С. 77-81.

21. Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918-1922): Документи і матеріали / [упор. В. М. Даниленко, Н. В. Кравець]. - К. : Смолоскип, 2012. - 592 с., іл.

22. Пропам'ятна книга Данцінґерів. Історичні нариси та спомини колишніх студентів Політехніки Вільного Міста Данцінґу 1921-1945. Матеріали вибрав і приготував до друку Володимир Шиприкевич / Накладом Архівної Комісії Данцінґерів. - Філадельфія; Торонто; Нью-Йорк, 1979. - 218 с.

23. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 269, оп. 2, спр. 120, арк. 2.

Заболотнюк Владимир,

соискатель, ведущий научный сотрудник

научно-исследовательского отдела (механизированных и танковых войск)

Научного центра Национальной академии сухопутных войск, г. Львов

СТАНОВЛЕНИЕ УКРАИНСКОЙ ВОЕННОЙ ЭМИГРАЦИИ В ГЕРМАНИИ (1918-1939)

В статье рассматривается становление украинской военной эмиграции в Германии в межвоенный период. Доказано, что она имела различное происхождение и разноплановый характер. Предложена ее классификация по следующим группам: украинцы, освобожденные из лагерей военнопленных; бывшие военные, принимавшие участие в национально-освободительной борьбе 1917-1921 гг.; дезертиры из польской армии, не желавшие служить во враждебных им вооруженных силах. Автор показывает, что в Германии военная эмиграция не была многочисленной и консолидированной, наоборот, бывшие украинские военные создавали отдельные сообщества, связанные с новым профессиональным статусом, различными политическими ориентациями или участием в военных организациях. Некоторые из них, прежде всего офицеры украинских армий, объединялись вокруг Павла Скоропадского, Евгения Петрушевича или Евгения Коновальца и разными способами были причастны к продолжению национально-освободительной борьбы в эмиграции в межвоенный период.

Ключевые слова: военная эмиграция; военная периодика; издательская деятельность; Осип Думин; Евгений Коновалец; Василий Кучабский; Рико Ярый.

Zabolotniuk Volodymyr,

Applicant, Senior Researcher of the Research Department (mechanized and armored troops)

of the Science Center of the of the National Army Academy, Lviv

FORMATION OF UKRAINIAN MILITARY EMIGRATION IN GERMANY (1918-1939)

The formation and circumstances of Ukrainian military emigration in Germany in 1918-1939 are taken into consideration in this article. Ukrainian emigration in Germany between the wars had different origins and diverse character. By origin it can be divided into three groups. The first group consisted of Ukrainian soldiers released from German POW (prisoners of war) camps for the former Russian army, who for various reasons had not returned to Ukraine. The second one included military men of Ukrainian National Republic, Ukrainian State and Galician Army who emigrated to Germany after the defeat of the national liberation struggle of 1917-1921. The third group contained deserters from the Polish army who did not want to serve in the hostile armed forces. The Ukrainian military emigration conventionally included former officers of the Ukrainian army, who were of German origin but born in Ukraine. They went to Austria and Germany for permanent residence, where they maintained contacts with the Ukrainian liberation movement. Former Ukrainian soldiers who lived in Danzig (Gdansk) were in close connection with emigration in Germany. In the interwar period that city had the status of "free", but it was

under serious political and economic influence of Germany. In general, military emigration in Germany was not numerous and consolidated. But former Ukrainian soldiers who were there, created separate environments related to their new professional status, different political orientations or participation in military organizations. Some of them, especially officers of the Ukrainian army, rallied around Hetman Pavlo Skoropadski, dictator Ieuhen Petrushevych and Colonel Ieuhen Konovalets, in various ways, were involved in the continuation of Ukrainian national liberation struggle in exile in the interwar period.

Key words: *Osyp Dumin; Vasyl Kuchabski; Yevhen Konovalc; Riko Yaryy.*

REFERENCES

1. Knysh, S. (1974), ZUNR. West Ukrainian National Revolutionary Organization. Historically, political essay, Sribna surma, Toronto, 304 p. (ukr).
2. Narizhnyi, S. (1999), Ukrainian emigration. Cultural labor Ukrainian emigration 1919-1939 (materials, collected by S. Narizhnyi to the second part), Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy, Kyiv, 272 p. (ukr).
3. Pavlyshyn, O. (2013), Yevhen Petrushevych (1863-1940). Illustrated biographical sketch, Lviv manuscript, Lviv, 400 p. (ukr).
4. Posivnych, M. (2010), Military-political activities of the OUN in years 1929-1939, Lviv, 368 p. (ukr).
5. Stetsyshyn, O. (2012), Landsknecht Galician Army, Chasopys, Lviv, 480 p. (ukr).
6. Zockler, E. (2016), Hans Koch, Lileya-NV, Ivano-Frankivsk, 128 p. (ukr).
7. Shvahuliak, M. (1992), Ukrainian political emigration in Germany in the 30s of the twentieth century, in: Slyvka, Yu. Yu. (comp.), *Ukrainska emihratsiia. Istoriia i suchasnist. Materialy mizhnarodnykh nauk. konf., prysviachenykh 100-richchiiu emihratsii ukraintsiv do Kanady*, Mason, Lviv, pp. 316-334 (ukr).
8. Bruski, J. J. (2000), Petlurowcy. Centre National Ukrainian People's Republic in exile (1919-1924), ARKANA, Krakow, 600 p. (pol).
9. Kolanczuk, A. (2009), Ukrainian generals in Poland. Political emigrants in the years 1920-1939. Biographical Dictionary, Przemysl, 283 p. (pol).
10. Golczewski, F. (2009), German and Ukrainians 1914-1939, Ferdinand Schoningh, Paderborn, Munich, Vienna, Zurich, 700 p. (ger).
11. Kulesha, N. M. (2009), Ukrainian press in Germany 1919-1945": formation and functioning. Monograph, NAS of Ukraine, Stefanik LNNBU, Lviv, 344 p. (ukr).
12. Martyniuk, M. (1998), Ukrainian periodicals in Western Ukraine, Central and Western Europe (1914-1939): materials to bibliography, Lviv, 298 p. (ukr).
13. Peredyriy, V. (2004), Edition «Chervonoyi Kalyny» (1922-1939). Historical and bibliographic research, The National Academy of Sciences of Ukraine, Stefanik Lviv Scientific Library, Lviv, 357 p. (ukr).
14. Romanenchuk, B. (1942), Bibliography Ukrainian books in Velykonimechchyna during the war (September 1939 - December 1941), Ukrainske vydavnytstvo, Lviv, Krakow, 32 p. (ukr).
15. Nepohasnyi vohon viry. Zbirnyk na poshanu polkovnyka Andriia Melnyka Holovy Provodu Ukrainskykh Natsionalistiv (1974), Natsionalistychne vydavnytstvo v Evropi, Paris, 763 p. (ukr).
16. Ukrainian political emigration 1919-1945: Documents and Materials (2008), Parlamentske vydavnytstvo, Kyiv, 928 p. (ukr).
17. Lypynskyi Viacheslav (1973), Archive. Vol. 6: Letters of Dmytro Doroshenko to Viacheslav Lypynskyi, Philadelphia, 452 p. (ukr).
18. Muravskyi, V., comp. (2006), Congress of Ukrainian Nationalists 1929: Documents and Materials, NAN Ukrainy, Stefanik Lviv Scientific Library, Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu, Lviv, 420 p. (ukr).
19. Komarytsia, M. (1998), Kuchabskyi Vasyl-Dmytro, in: Romaniuk, M. (ed.), *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh*, Lviv, Vol. V, 379-381 (ukr).
20. Dzoban, O. (1997), Dumin Osyp Oleksiiovych, in: Romaniuk, M. (ed.), *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh*, Lviv, Vol. IV, 77-81 (ukr).
21. Danylenko, V. M., Kravets, N. V., comp. (2012), Ukrainski dyplomatychni predstavnytstva v Nimechchyni (1918-1922): Documents and Materials, Smoloskyp, Kyiv, 592 p. (ukr).
22. Arkhivna Komisiia Dantsingeriv (1979), Propamiatna knyha Dantsingeriv. Istorychni narisy ta spomyny kolyshnykh studentiv Politekhniky Vilnoho Mista Dantsingu 1921-1945. Materialy vybrav i pryhotovyv do druku Volodymyr Shyprykevych, Philadelphia, Toronto, New York, 218 p. (ukr).
23. *Central State Archive of Public Organizations of Ukraine*, fond 269, opys 2, sprava 120, ark. 2 (ukr).

© *Заболотнюк Володимир*

Надійшла до редакції 22.11.2016